

Lastevastastes seksuaalkuritegudes kannatanute kaitse ning ühtse karistuspraktika põhimõtted

Menetluse ajal

1. Selgitame kannatanule eakohasel ja arusaaval viisil tema suhtes toime pandud tegu ning selle keelatud ja karistatavust. Julgustame last küsima täiendavaid küsimusi talle segaseks jäänud teemadel ning oleme valmis andma selgitusi korduvalt.
2. Anname esimesel võimalusel asjakohast abi ja toetust kannatanutele kontaktsetes ja interneti vahendusel toime pandud kuritegudes. Tagame, et menetluse ajal toimiks koostöö lastemaja, lastekaitse, ohvriabi ja teiste asjakohaste partneritega. Abiandmise fakt ning abiandja kontaktid fikseeritakse toimikus.¹
3. Selleks, et tagada kannatanu turvalisus menetluse ajal ning ennetada uusi potentsiaalseid ohvreid, kaalume esimesel võimalusel vahistamise, elektroonilise valve ja ajutise lähenemiskeelu kohaldamist.
 - a. Elektroonilise valve puhul (vahistamise asemel) määrame käitumiskontrolli raames ka asjakohased suhtlemis- ja viibimiskeelud (võivad laieneda ka interneti suhtlusvõrgustikele, lastega kontaktivõtmisele, laste- ja haridusasutuste, mänguväljakute jms objektidel viibimisele).
 - b. Ajutist lähenemiskeeldu kohaldame eelkõige konkreetsete ohvrite kaitseks, kelle osas on see vajalik turvalisuse ja turvatunde tagamiseks.
4. Korduvate, kontaktsele või interneti vahendusel reaalsete ohvritega lastevastaste seksuaalkuritegude puhul selgitame välja, kas toimepanijal on seksuaalsuunitlushäire (või muu psüühikahäire, millega kuriteod on seotud) ning milline sekkumine aitab kõige tõhusamalt uute kuritegude toimepanemist ennetada.
 - a. Hoolimata sellest, kas isikul on häire diagnoos või mitte, soosime juba menetluse ajal vabatahtlikku ravile pöördumist ning anname isikule ravivõimalusi puuduvat infot.
 - b. Kui isik ise pole vastavaid diagnoose avaldanud, puuduvad varasemad kättesaadavad meditsiinilised andmed seksuaalsuunitlushäire kohta ning samuti pole ta iseseisvalt kohtueelse menetluse lõpuks ravile pöördunud, hangime lisainfot asjatundjalt, ekspertiisi või kriminaalhoolduse kohtueelse ettekande kaudu eesmärgiga aidata hiljem kohtul jõuda riske ja vajadusi arvestava karistusotsuseni.
 - i. Kohtueelne ettekanne analüüsib isiku varasemat kriminaalset käitumist, isiku suhtumist toimepandud teosse, hoiakuid, sotsiaalset olukorda ning muid kriminogeenseid faktoreid. Lähtuvalt kogutud infost teeb kriminaalhooldaja ettepaneku sobiva karistusalternatiivi valikuks.²

¹ Abiandmise kohta toimikus info säilitamise vajadus tuleneb eelkõige sellest, et menetluse hilisemates etappides oleks võimalik kontakti säilitada ning vajadusel korduvpöördumisi teha. Info säilitamiseks võib kasutada näiteks lisalehte, toimiku sisekaant vms kohta.

² Läbirääkimisteks vanglate osakonnaga: 1) Tulevikus tuleks kohtueelse ettekande raames läbi viia vägivalllakuritegude toimepanijatele mõeldud riskihindamine. 2) Tuleb tagada, et kriminaalhooldajad tunnevad nii karistus- kui meditsiinisüsteemi võimalusi seksuaalkuritegude toimepanijatele parima sekkumise tagamiseks. 3) Riskipõhine kohtlemine tuleb tagada seksuaalkuritegude puhul vahistamise ajal ning ka alla 1-aastaste vangistuste osas. 4) Ravi alustamine ja jätkumine vanglas. 5) Kriminaalhoolduse ja vangla koostöö.

- ii. Kui ekspertiisi tellimine on asjakohane, siis lisaks päringule diagnoosi ja varasema ravile pöördumise kohta esitame küsimused ka aktuaalse toimetuleku ja ravivajaduse kohta.
- c. Mittekontaktsete ja konkreetse ohvrita pornograafiakuritegude korral hindame ravivajadust lähtuvalt isikust ja teost ning eelkõige siis, kui tegu pole juhuslikku laadi.

Karistusalternatiivi valik

- 5. Oportuniteedivõimalusi, rahalist karistust ning tingimisi karistust KarS § 73 alusel kasutame vaid siis, kui kuriteod on juhuslikku laadi ning on piisav veendumus, et tegu pole ravi või muid järelevalve ja toetusmeetmeid vajava isikuga.³
- 6. Alaealiste toimepanijate puhul kasutame menetluse lõpetamisel ainult sotsiaalprogrammi või ravile suunamise võimalust olukorras, kus täiendav kriminaalhoolduse tugi ja järelevalve pole vajalik.
- 7. Karistusalternatiivi taotlemisel kohtus lähtume teo kõrval isikust ja väljaselgitatud ravivajadusest.
 - a. Täielikku vangistust taotleme olukorras, kus seadus muude alternatiivide kasutamist ei võimalda ning isik pole nõus ravi- ja muude asjakohaste kohustuste võtmisega. Karistusaja pikkuse määramisel on hetkel otstarbekas arvestada sellega, et vangistuse vältel sekkumiste kohaldamiseks peaks vangistus enamasti olema pikem kui 1 aasta.
 - b. Osalist vangistust taotleme olukorras, kus on vajalik isiku vähemalt lühiajaline ühiskonnast eraldamine või KarS § 69² (seksuaalkurjategijate kompleksravi) kohaldamine. Kui KarS § 69² ei rakendata, siis taotleme vangistusega käitumiskontrolli kohaldamist KarS § 74 järgi.
 - i. Šoki eesmärgil kohaldatava osalise vangistuse korral piisab enamasti mõne nädala pikkuse vangistuse kohaldamisest, mille puhul arvestame ka vangistuse mõjusid inimese igapäevasele elukorraldusele (töö, elukoha säilimine jms).
 - ii. Kui isiku riskidest ja vajadustest tulenevalt pole mõne nädala pikkune vangistus asjakohane, taotleme reeglina ärakantava vangistuse osa pikkust alates 1 aastast.⁴
 - c. Vangistusest tingimisi vabastamist KarS § 74 alusel ning üldkasuliku töö kohustust KarS § 69 alusel taotleme kombinatsioonis asjakohaste lisakohustustega, mis puudutavad järgnevat:
 - i. interneti kasutamise, suhtlemise ja viibimise piiranguid,
 - ii. ravi,

³ Näiteks võivad sobivad juhtumid olla sellised, kus lapsporno faile on alla 10 muude failide seas, tegu on tuvastamata lastega, teo toimepanemisest möödunud pikk aeg või on tegu konkreetsest isikust tulenevate faktoritega (raske haigus vms uute kuritegude toimepanemise riski vähendav tegur).

⁴ Riski- ja vajaduspõhine sekkumine on vanglates tagatud alates 1 aasta pikkustest karistustest. Lühema karistusega isikute puhul on töö kinnipeatavatega minimaalne, mistõttu võivad vabaduskaotusest tulenevad uue kuriteo riskid kasvada.

- iii. sotsiaalprogramme,
 - iv. elektroonilist järelevalvet jms.
- d. Ravi tulemuslikumaks teostamiseks kriminaalhoolduse raames motiveerime isikuid võtma järgmisi kohustusi:
- i. pöörduma ravivajaduse väljaselgitamiseks ja vajadusel ravi läbimiseks psühhiaatri või psühholoogi poole⁵;
 - ii. avaldama psühhiaatrile kohtuotsus ning kriminaalhooldaja kontaktandmed;
 - iii. teavitama kriminaalhooldajat regulaarselt ravil käimise kuupäevadest.
8. Kui isik on alustanud enne kriminaalasja kohtusse saatmist või kohtumenetluse ajal seksuaalsuunitlushäiret puudutavat ravi, siis võtame seda karistuse valikul arvesse ning tagame võimalusel ravi jätkumise.
9. Taotleme kohtult lähenemiskeelu kohaldamist kohtuotsusega, kui see on vajalik konkreetse kannatanu turvalisuse ja turvatunde tagamiseks.

⁵ Hea praktika on see, kui isik pöördub ravipakkuja poole enne kriminaalasja kohtusse saatmist/kokkuleppe allkirjastamist. Mida kõrgem on isiku teadlikkus eesootavast ravist ja selle tingimustest, seda suurem on tõenäosus, et ravi on eesmärgipärane, edukas ning isik allub sellele.